

LITERATURA. Legeak agintzen duen berrogeitamar urte igaro badira ere, oraindik informazio gehiena sekretua da

Alberto Barandiaran | MUNDAKA

Alemania nagusi zen jada Europa osoan, eta Estatu Batuak sartu berriak ziren gerran, Pearl Harbourri japoniarrek egindako eraso eta gero. Nazien espioitzarekin obsesionaturik, AEBetako zerbitzu sekretuek haiek ere espioiak nahi zituzten, kontraespioiak, eta gertu nahi zituzten gainera. Kuban, esaterako. Ingurukoengana jo zuten noski. Habana inguruan euskaldun saldoa zen garai hartan (1942an), Francoren aurka borrokatutakoak gehienak. Pilotariak, itsasontzi kapitainak, merkataria, apaizak. Gehienek uste zuten aliatuek gerra irabazita Franco ere eroriko zela...

FBIk haiengana jo zuen. Baina Ernest Hemingwayrekin zeuden jada, urpekariak harrapatzeko honek eraturako *The Crook Factory* (Gaizkileen Faktoria) taldearen barruan asko. Horien artean Andres Untzain Kanala-ko apaiza izandakoa.

EGUNKARIAK 2000. urtean argitaratutako izen bereko liburuari erreparatu, eta Mundaka inguruan bertan haritik tiraka hasi zen Edorta Jimenez.

Berak gogoan zituen, etxean adituta, Indalezio Trebisarrozperenak. Ez zekien ordea Untzain nor zen. Hemingway ere ez zitzaion kitzikagarri. Ipuinak bai. *Fiesta* nobela, esaterako, ez. Baina hasi zen. *Laurak Bat* aldizkarian Untzainen gainean artikulua aurkitu zuen lehendabizi, eta Polixene Trabuduaren aipuak gero. Eta 1959an *El Correo Español* egunkarian argitaraturiko artikulua ondoren, eta Jose Maria Uzelai pintorearen lana ere bai... Kubara joatea erabaki zuen.

Liburua, «dokudrama»

Untzainen arrastoa bizirik aurkitu zuen Melena del Surren, eta Hemingwayren Finca Vigian, apaizaren bi eskutitz. Baina gehiago ez. Estatu Batuetara joan beharra zegoen. Artxiboetara. FBIra. Eta joan zen. Eta liburua idatzi behar zela erabaki zuen. Eta idatzita dauka ia. Susarekin argitaratuko du. Kuban Hemingwayk eta euskaldunek izan zituzten harremanez dokudrama izango da, berak dioenez.

Lau hilabete eman ditu bertan. Itzuli berri da. Handik ekarri du 800 orrirekin kutxa betea. *SIS (Basque)* du izenburutzat. Artxiboak desklasifikatuta daude. Denek dute *Confidential* zigilua. Bertan ikusi ahal izango zuen benetan urpekarien bila aritu ote ziren Ibarluzea, Duñabeitia eta besteak *Pilar* itsasontzi mitikoan; ze noraino iritsi zen euren parte-hartzea zerbitzu sekretuen mesedetan, zein

MARISOL RAMIREZ / ARGAZKI PRESS

Edorta Jimenezek lau hilabete eman ditu Kuban eta AEBetan, Hemingwayren arrastoari segika.

FBIk ezabatutako artxiboak

Ernest Hemingwayk eta euskaldunek izan zituzten harremanen inguruan liburua prestatzen ari da Edorta Jimenez idazlea

MARISOL RAMIREZ / ARGAZKI PRESS

MATERIALA. FBIk *SIS (Basque)* izenarekin artxibatua duen fondoa eskuratu du Edorta Jimenezek AEBetan, baina pasarte esanguratsuenak beltzez zentsuratuta daude oraindik.

izan zen emaitza. Zein, zerbitzu sekretuen balantzea.

Orriak begizatzen hasi, ordea, eta belztuta orriak batean. Hurrengora jo eta pasarte osoak markatuak, ez irakurtzeko modukoak. Hurrengoan berdin, eta hurrengoan, eta hurrengoan. Galipota. «Informazio benetan interesgarri edo garrantzitsu guztia ezabatuta dago», dio idazleak. «Munta gutxiko kon- tuak baino ez dira irakurgai».

Zergatik ezabatuko zituen FBIk berez denentzat eskuragai dauden artxiboen pasarte esanguratsuenak? «Hori oraindik bizirik dagoen jendeari kalte ez egiteko egin ohi da», dio Jimenezek. «Edo datu garrantzitsuak daudelako».

ARTXIBOAK

FBIren artxibo guztiek, euskaldunen eta Hemingwayren artekoak, belztuta dituzte tarte esanguratsuenak

Gero ibili gara pixka bat Bermeon, eta gero abiatu gara Mundakarantz. Itsasoa harro dabil, eta surflari asko ari dira olatuen artean dantzan.

«Edo Hemingwayren irudia zaintzeagatik».

Eta isilik gelditu gara pixka batean. Biok dakigu idazlea ibili

zela harreman estuan zerbitzu sekretuetako kide askorekin. Maite zituela akzioa, armak eta armadak. Berak, eta euskaldun talde hark, arazo askotxo izan zituela Batistaren polizia sekretuarekin, arma mugimendu handi samarra zebilelako Finca Vigian, eta parte-hartzea ere izan zutela Castroren bizartsuek abiatu zuten iraultzan. Denak ibiliak zirela 36ko gerran, Trujillo ere inguruan zela, eta Galindez... Gehiegi mende honetako idazle amerikar handienetako arentzat. Gehiegi, akaso, orain azalarazteko.

Horri buruz izango da liburua. Dokudrama. «Hango garaiez egin diren liburu guztiak amerikarren ikuspuntutik jorra-

PROIEKTUA

Nevadako Unibertsitatean beste artxibo bat

Idazlea buru-belarri dabil azken lan honekin. Beste ezertarako abagunerik ez. Ezta gogorik ere. Renon (Nevada) hango artxiboak miatzen emandako hilabeteen ondoren, burua asmoz beterik ekarri du, eta itzultzeko asmoa du gainera, Bostongo John Fitzgerald Kennedy Libraryren artxibo miatzeko. Aurreneko bisitan ez zuen aukerarik izan, eta hori da Hemingwayren inguruko artxibo osatuena.

Baina han ez da aritu laster argitaratuko duen libururako bakarrik lanean. Ez bakarrik orriak eta orriak begiratzen eta berriro begiratzen. Nevadako Unibertsitateko Euskal Ikerketetarako Zentroan harremanak egin, eta asmoa du, orain, artxiboa osatzeko. Hemingway eta Euskal Herriaren arteko artxiboa izango litzateke. Oraindik asmoa besterik ez da, baina txiribitak daritzio aipatzen duenean. Bertan bilduko litzateke idazlea eta Euskal Herria lotzen duen oro. Argazkiak, idazkiak, artikulua, aipamenak, eskutitzak. Proiektua egin du, eta erantzunaren zain dago orain.

EZAGUERA

Jimenezek nabarmen du pilotariekin hainbeste ibilitako gizonak Euskal Herria zer zen jakin behar zuela derrigor

tu dira. Baina bada beste Hemingway bat. Kuban urteetan bizi izan zena euskaldunen artean, Euskal Gramatika bat bazuena, Ibarluzeari poemak dedikatu zizkiona, eta etxea zaindu behar zuenean, euskaldunak hautatzen zituen. Asko aipatzen da bere harremana Espainiarekin, baina pilotari guztiekin hainbeste lotura izan zuen jakin behar zuen, derrigorrez, Euskal Herria zer zen».

«Badakizu? Edaten eta jaten egon eta gero, hurrengo egunean, lanerako prest zeuden denak, Hemingway eta euskaldunak». Mahaian zain ditugu babarrunak. Itsasoa leihotik daku-sagu. «Hori da klabea», dio.